

КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ЈАВНОГ РЕДА И МИРА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Драган Јовашевић*
Универзитет у Нишу, Правни факултет

Јавни ред и ми, као и правни поредак представљају изузетно значајне друштвене вредности које, поред Закона о јавном реду и миру, штити и Кривични законик. Лакши облици повреде или угрожавања јавног реда и мира, односно угрожавање спокојства грађана у мањем обиму или краћем трајању су прописани као прекршаји. За њихове учиниоце су предвиђене казне и заштитне мере које изриче прекршајни суд. Најтежи облици напада на јавни ред и мир чине кривична дела. За њихове учиниоце, посебно за различите облике насилничког понашања, прописане су строге казне затвора. Управо о карактеристикама кривичноправне заштите јавног реда и мира у Републици Србији говори овај рад.

Кључне речи: *јавни ред, мир, нарушавање, закон, кривично дело, одговорност, казна*

Увод

Кривични законик¹ Републике Србије (КЗ) у глави тридесет првој под називом: „Кривична дела против јавног реда и мира“ предвиђа одговорност и кажњивост за више различитих облика и видова испољавања повреде или угрожавања јавног реда и мира, односно спокојства грађана.

Тако, ова кривична дела имају за објект заштите јавни ред и мир.² То је према члану 3. Закона о јавном реду и миру усклађено стање међусобних односа грађана настало њиховим понашањем на јавном месту и деловањем органа и организација у јавном животу ради обезбеђивања једнаких услова за остваривање људских и мањинских права и слобода грађана зајемчених Уставом. Дакле, под јавним редом и миром се подразумева одржавање свакодневног реда и мира, тј. неометано одвијање живота и рада грађана, служби и других послова. Поштовање јавног реда и мира значи истовремено и поштовање јавног поретка.³

* Др Драган Јовашевић је редовни професор.

¹ „Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016.

² Појам и карактеристике јавног реда и мира одређује Закон о јавном реду и миру („Службени гласник РС“, бр. 6/2016 и 24/2018). Више: Д. Јовашевић, *Јавни ред и мир & оружје и муниција*, Београд, 2005.

³ С. Милетић, *Појмовник полицијског права*, Београд, 2004, стр. 43.

У овој групи су систематизована хетерогена кривична дела која се предузимају према различитим вредностима које повезује чињеница да се њима повређује или нарушава јавни ред и мир, односно јавни поредак. Ове заштићене вредности се могу нападати, повређивати или угрожавати различитим делатностима као што су: вршење насиља, договарање и планирање извршења кривичних дела уопште или удруживање више лица за вршење кривичних дела или пак изазивање панике или нереда путем изношења или проношења лажних вести.

Овде се налазе и таква кривична дела која представљају кажњиве припремне радње које су због посебног степена тежине и опасности добиле карактер самосталне радње извршења. Такав је случај са кривичним делима: договор за извршење кривичног дела (члан 345. КЗ), удруживање ради вршења кривичних дела (члан 346. КЗ) и израђивање и набављање оружја и средстава намењених за извршење кривичног дела (члан 347. КЗ).

Радња извршења ових кривичних дела се предузима на одређени начин (што значи да је начин извршења дела елеменат његовог бића који мора бити обухваћен умишљајем учиниоца): употребом силе или претњом употребе силе, односно на противправан начин. Извршилац ових дела може да буде свако лице. У погледу кривице, ова се дела врше са умишљајем.

Но, поред ових кривичних дела, у споредном, помоћном или допунском кривичном законодавству су такође предвиђена кривична дела која за објект заштите имају управо јавни ред и мир. Као најзначајнија кривична дела којима се напада на јавни ред и мир у Републици Србији сматрају се:

- 1) изазивање панике и нереда (члан 343. КЗ),
- 2) насилничко понашање (члан 344. КЗ),
- 3) насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу (члан 344а. КЗ),
- 4) договор за извршење кривичног дела (члан 345. КЗ) и
- 5) удруживање за вршење кривичних дела (члан 346. КЗ).

Изазивање панике и нереда

Појам и елементи дела

Изазивање панике и нереда је кривично дело из члана 343. КЗ. Оно се састоји изношењу или проношењу лажних вести или тврђења чиме се изазове паника, теже нарушавање јавног реда и мира или осујећење или значајније ометање спровођења одлука и мера државних органа или организација које врше јавна овлашћења.⁴

Објект заштите је двојачко одређен као:

- 1) јавни ред и мир и
- 2) спокојство грађана.

Радња извршења је изношење или проношење лажних вести или тврђења.⁵

⁴ Б. Петровић, Д. Јовашевић, Кривично (казнено) право, Посебни дио, Сарајево, 2005, стр. 304–306.

⁵ Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2017, стр. 322-323.

Изношење је саопштавање другом лицу непосредно или посредно чињеница или околности као сопственог запажања или сазнања за које се зна да су неистинити, да не одговарају објективној стварности.

Проношење је саопштавање чињеница и околности које су сазнате од другог лица, а не као свог мишљења. Обе радње се предузимају у односу на лажне вести или тврђења. За постојање дела је битно да се ради о континуираним делатностима, о виšekратном изношењу или проношењу једне или више, истих или различитих лажних вести или тврђења која се могу односити на различите области друштвеног живота. Дело је свршено када су лажне вести или тврђења сазната од било ког лица.

Последица дела се може јавити у више алтернативно одређених облика. То су⁶:

1) изазивање панике – стварање код грађана осећања незадовољства, револта, неодобравања према појединим или свим одлукама или мерама државних органа или организација које врше јавна овлашћења,

2) теже нарушавање јавног реда и мира – изазивање поремећаја у нормалном одвијању друштвеног или привредног живота, у одвијању саобраћаја или вршењу комуналних делатности. Битно је да се ради о тежем нарушавању, ремећењу јавног реда и мира у већем обиму, на ширем простору или у дужем трајању. Када постоји теже нарушавање јавног реда и мира представља фактичко питање које судско веће решава у конкретном случају,

3) осујећење спровођења одлука или мера – када се оне уопште не могу извршити и

4) значајније ометање спровођења одлука или мера – када се оне извршавају повремено, привремено или делимично, са већим или мањим степеном успешности. Битно је да је спровођење извршења одлука или мера државних органа или организација које врше јавна овлашћења праћено већим тешкоћама у смислу „значајнијег ометања“.

Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. За ово је дело кумулативно прописана казна затвора од три месеца до три године и новчана казна.

Тежи облик дела

Тежи облик дела за који је прописана казна затвора од шест месеци до пет година постоји ако је радња извршења предузета путем средстава јавног информисања, сличних средстава или на јавном скупу.

Начин и средства изношења или проношења, брзина и могућа раширеност лажних вести и тврђења указују на повећану опасност и тежину учињеног дела за које закон предвиђа поштрено кажњавање. Јавни скуп је скуп већег броја индивидуално неодређених лица која су се окупила ради разматрања питања од општег друштвеног значаја или од заједничког интереса.

⁶ Д. Јовашевић, Лексикон кривичног права, Београд, 2011, стр. 471.

Насилничко понашање

Појам и елементи

Најтеже кривично дело повреде јавног реда и мира је предвиђено у члану 344. КЗ. То је: „Насилничко понашање“. Ово дело се састоји у значајнијем угрожавању спокојства грађана или тежем ремећењу јавног реда и мира грубим вређањем или злостављањем другог, вршењем насиља према другом, изазивањем туче и дрским или безобзирним понашањем.⁸

Слично кривично дело под називом: „Насилничко понашање на спортској приредби“ у члану 20. до септембра 2009. године предвиђао је Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама („Службени гласник РС“, бр. 67/2003, 101/2005, 90/2007, 72/2009, 111/2009 и 104/2013).

Ово кривично дело је чинило лице које уђе на спортски терен у намери да изазове насиље или уласком на терен изазове насиље или физички нападне на учеснике спортске приредбе или унесе у спортски објект или баца на спортски терен или међу гледаоце предмете, пиротехничка средства или друге експлозивне, запаљиве или шкодљиве супстанце које могу да изазову телесне повреде или да угрозе здравље учесника спортске приредбе или које учествује у физичком обрачуна на спортској приредби. За основно дело је била прописана казна затвора од три месеца до једне године.

Тежи облик дела је постојао ако је дело извршено у групи при чему се коловођа кажњавао затвором од једне до пет година, а обичан учесник групе казном затвора од шест месеци до три године. Ово кривично дело је сада предвиђено у члану 344а. Кривичног законика Републике Србије под називом: „Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу“ (после измена и допуна из августа и децембра 2009. године).

Објект заштите је код кривичног дела из члана 344. КЗ двојако одређен као:

- 1) јавни ред и мир и
- 2) спокојство грађана.⁹

Радња извршења¹⁰ је алтернативно одређена као:¹¹

⁷ Б. Петровић, Д. Јовашевић, Кривично (казнено) право, Посебни дио, *op. cit.*, стр. 306–308.

⁸ Учесници спортског такмичења, односно лица која по Статуту Спортског савеза имају својство обавезног и дозвољеног учесника спортског такмичења не могу бити учиниоци овог кривичног дела, што значи да физички обрачун између фудбалера и помоћног судије не представља радњу извршења овог кривичног дела (решење Апелационог суда у Београду Кж. 1632/2011).

⁹ Појам и карактеристике јавног реда и мира уређује Закон о јавном реду и миру („Службени гласник РС“, бр. 6/2016 и 24/2018).

¹⁰ Д. Јовашевић, „Насилничко понашање“, *Безбедност*, Београд, бр. 5/1982, стр. 420–429; Д. Јовашевић, „Обележја насилничког понашања из члана 220. КЗ РС“, *Безбедност*, Београд, бр. 5/1990, стр. 459–473; Д. Јовашевић, „Кривичноправни проблеми насилничког понашања“, *Бранич*, Београд, бр. 2/1996, стр. 26–35.

¹¹ Грубо вређање обухвата тешке облике напада на част и углед лица, као и тешке повреде осећања другог лица. Злостављање другог представља примењивање таквог поступка који изазива физичке или психичке болове или телесне nelaгодности у већој мери. Вршење насиља према другом лицу постоји ако се употребом физичке силе повређује телесни интегритет другог лица, ако му се одузима слобода кретања и слобода да несметано одлучује о својим поступцима. Дрско или безобзирно понашање је понашање које у знатној мери одступа од усвојених норми пристојног понашања, као и насилнички поступци према стварима и имовини уопште, али да би се такви поступци сматрали дрским или безобзирним,

1) грубо вређање другог – када се тешким, погрдним речима, изразима и псовкама грубо, у знатној мери, у већем обиму повређује част и углед другог лица, његово достојанство или осећања и то у присуству већег броја лица или лица у односу на која он има васпитну улогу,

2) грубо злостављање другог – физичко и психичко малтретирање које изазива бол, патњу, страх, nelaгодност физичког или психичког карактера и понижење. Овде се не ради о обичном злостављању, већ о оном у већем степену или обиму, у дужем трајању, али ипак не тако грубом да се ради о лакој телесној повреди,

3) вршење насиља према другом – делатност којом се угрожава телесни интегритет и физичко и психичко здравље другог лица. То је према члану 3. Закона о јавном реду и миру примена физичке или друге силе на телу другог лица која је подобна да изазове патњу или болове,

4) изазивање туче – стварање, провоцирање физичког обрачуна између два или више лица, односно вршења насиља које се састоји у међусобном задавању удараца руком, деловима тела или предметима и

5) дрско или безобзирно понашање – непристојно, грубо и вулгарно изражавање пред женама, децом или старијим људима, као и изразито бахат, обестан, осيون однос према стварима.¹² Као непристојно, дрско и безобзирно понашање према члану 3. Закона о јавном реду и миру сматра се понашање лица или предузимање радњи на јавном месту којима се угрожава спокојство грађана или нарушава јавни ред и мир, вређа морал грађана, уништава или оштећује имовина. А јавно место је сваки простор који је доступан неодређеном броју лица чији идентитет није унапред одређен под истим условима или без посебних услова.

Последица дела се јавља у два вида. То су:¹³

1) повреда у виду тежег ремећења јавног реда¹⁴ – када је дошло до поремећаја у јавном саобраћају, комуналној инфраструктури, у друштвеној или привредној делатности у већем обиму, на ширем простору или у дужем трајању и

2) угрожавање у виду значајнијег угрожавања спокојства грађана,¹⁵ односно изазивања страха за личну и имовинску сигурност пасивног субјекта или њему блиских лица у већем обиму и степену.¹⁶

они морају бити изражени у јачем степену (решење Округног суда у Београду Кж. 2180/2006); Изрека пресуде је неразумљива ако не садржи чињенични опис кривичног дела, већ се само наводи да је окривљени у одређено време и на месту вређао и злостављао непозната лица не наводећи конкретне радње (решење Апелационог суда у Новом Саду Кж. 485/2010).

¹² Када је учинилац секиром посекао жицу којом је био везан пас оштећених и пустио га, а затим је машући секиром оштећенима запретио да ће их побити, исећи им главе и запалити их ако буду пролазили кроз његову капију уз увреде да су мафијаши и хохштаплери (пресуда Округног суда у Београду Кж. 1998/2006).

¹³ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, Београд, 2018, 86–88.

¹⁴ Као последица дела се захтева не било какво, већ ремећење јавног реда и мира такве природе и интензитета које се може сматрати тежим. То подразумева агресиван став учиниоца према неодређеном броју недефинисаних лица према којима учинилац има индиферентан став, а насиље не треба да се усмерава према одређеном лицу или лицима са јасно одређеним циљем (пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж. 1044/2010).

¹⁵ Законски опис овог дела полази од тога да се овде мора радити о понашању које за разлику од истородног прекршаја има озбиљне последице по спокојство грађана или јавни ред и мир (решење Апелационог суда у Новом Саду Кж. 981/2010); Угрожавање спокојства грађана представља изазивање осећања личне и имовинске несигурности када угрожена лица немају више оног мира који је неопходан за уредан и нормалан живот, а да би

Дело је свршено кад је услед насилничког понашања, ма у ком од наведених ви-дова, изазвано значајније узнемирење грађана које се испољава у осећању неси-гурности, у страху за живот, телесни интегритет или очување достојанства, када је теже поремећен јавни ред стварањем гужве или метежа или је дошло до оштећења имовине. Извршилац дела може да буде свако лице,¹⁷ а у погледу кривице потре-бан је умишљај. За ово је дело прописана казна затвора до три године.

Тежи облици дела

Тежи облик дела за који је прописана казна затвора од шест месеци до пет го-дина постоји у три случаја:¹⁸

1) ако је насилничко понашање извршено у групи, дакле када у предузимању једне или више истих или различитих делатности учествује најмање три лица,

2) ако је при извршењу основног дела другом лицу нанета лака телесна повре-да. Битно је да се лака телесна повреда налази у узрочно-последичној вези са предузетом радњом основног дела и да у односу на њу учинилац поступа са неха-том. Она може бити нанета лицу према коме је примењено насиље, случајном про-лазнику или лицу које се умешало да раздвоји учеснике насиља и

3) ако је услед предузете радње извршења дошло до тешког понижења грађана – ка-да се лице принуђује на трпљења која дубоко погађају морална осећања, част, имовину или достојанство човека. Битно је да се ради о понижењу у већем степену или обиму.

Ако је при насилничком понашању које је добило карактер безобзирног (обе-сног, осионог, бахатог) дошло до умишљајног проузроковања смрти другог лица, тада постоји тешко убиство.

Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу

Појам и елементи дела

Специфично кривично дело насиља које је управљено против јавног реда и мира је предвиђено у члану 344а. КЗ. То је: „Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу. Ово дело, које за објект заштите има: а) јавни ред и мир и б) спокој-

постојало значајније угрожавање спокојства грађана као последица кривичног дела насилничко понашање по-требно је да се узму у обзир и друге околности као што је број лица код којих је ово неспокојство изазвано, на ком месту, у које доба дана и под којим околностима је кривично дело учињено (решење Апелационог суда у Крагујевцу Кж. 2762/2010); Окривљени је значајно угрозио спокојство грађана или теже пореметио јавни ред и мир тако што се својим возилом зауставио испред градског аутобуса којим је управљао оштећени, изашао из во-зила, отворио гепек из кога је извадио секиру, пришао делу аутобуса где се налазио оштећени и секиром ударао по стаклу док га није разбио, а затим се удаљио (пресуда Апелационог суда у Београду Кж. 13/2014).

¹⁶ Пресуда Округног суда у Чачку Кж. 234/2004.

¹⁷ За постојање кривичног дела насилничког понашања није потребно да ранији живот учиниоца указу-је на склоност ка оваквом понашању, али мора да се ради о значајнијем угрожавању спокојства грађана или тежем ремећењу јавног реда и мира (пресуда Врховног суда Србије Кзп. 491/2006).

¹⁸ Б. Петровић, Д. Јовашевић, А. Ферхатовић, Кривично право 2, Сарајево, 2016, стр. 278-280.

ство грађана, чини лице које физички нападне или се физички обрачунава са учесницима спортске приредбе или јавног скупа, врши насиље или оштећује имовину веће вредности приликом доласка или одласка са спортске приредбе или јавног скупа, унесе у спортски објекат или баца на спортски терен, међу гледаоце или учеснике јавног скупа предмете, пиротехничка средства или друге експлозивне, запаљиве или шкодљиве супстанце које могу да изазову телесне повреде или угрозе здравље учесника спортске приредбе или јавног скупа, неовлашћено уђе на спортски терен или део гледалишта намењен противничким навијачима и изазове насиље, оштећује спортски објекат, његову опрему, уређаје и инсталације, својим понашањем или паролама на спортској приредби или јавном скупу изазива националну, расну, верску или другу мржњу или нетрпељивост засновану на неком дискриминаторном основу услед чега дође до насиља или физичког обрачуна са учесницима.¹⁹

Радња извршења је вишеструко алтернативно одређена као²⁰ :

1) физички напад или физичко обрачунавање са учесницима спортске приредбе или јавног скупа,

2) вршење насиља или оштећење имовине веће вредности приликом доласка или одласка са спортске приредбе или јавног скупа,

3) уношење у спортски објекат или бацање на спортски терен, међу гледаоце или учеснике јавног скупа предмета, пиротехничких средстава или других експлозивних, запаљивих или шкодљивих супстанци које могу да изазову телесне повреде или угрозе здравље учесника спортске приредбе или јавног скупа,

4) неовлашћено (противправно) улажење на спортски терен или део гледалишта који је намењен противничким навијачима чиме се изазове насиље,

5) оштећење спортског објекта, његове опреме, уређаја и инсталација и

6) изазивање националне, расне, верске или друге мржње (злочин мржње) или нетрпељивости које су засноване на неком дискриминаторном основу својим понашањем или паролама на спортској приредби или јавном скупу.

За постојање дела је битно да је услед предузете радње извршења у било ком облику испољавања наступило насиље или физички обрачун учиниоца дела са другим учесницима спортске приредбе или јавног скупа. То значи да се радња извршења увек предузима на тачно, законом прописаном, месту.

За основни облик дела је кумулативно прописана казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна. Но, учиниоцу овог дела (основног и прва два тежа облика дела) се поред казне, обавезно изриче и још једна посебна врста кривичне санкције – мера безбедности забране присуствовања одређеним спортским приредбама.

Забрана присуствовања одређеним спортским приредбама

Овом мером безбедности изразито специјалног превентивног карактера суд може учиниоцу кривичног дела да изрекне забрану присуствовања одређеним спортским приредбама када је то неопходно ради заштите опште безбедности (члан 89б КЗ).

¹⁹ Б. Петровић, Д. Јовашевић, А. Ферхатовић, Кривично право 2, ибид, стр. 280-281.

²⁰ Д. Јовашевић, Љ. Митровић, В. Икановић, Коментар Кривичног законика Републике Српске, Бања Лука, 2018, стр. 494-496.

Она се изриче учиниоцима одређених кривичних дела – кривичних дела која су повезана с насиљем на спортским приредбама. Применом ове мере учиниоцу кривичног дела постављају се одређене забране, односно ограничења у понашању. Наиме, учинилац кривичног дела се обавезује.²¹

а) да се непосредно пре почетка времена одржавања одређених спортских приредби лично јави службеном лицу у подручној полицијској управи, односно полицијској станици на подручју на коме се затекао и

б) да борави у овим просторијама за време одржавања спортске приредбе.

Мера се може изрећи на време од једне до пет година рачунајући од дана правоснажности судске одлуке, с тим што се време проведено у затвору не урачунава у време трајања мере. Примена ове мере је по правилу факултативна (што значи да њена примена зависи од нахођења суда у конкретном случају), али закон може да пропише и случајеве њеног обавезног изрицања.²²

Три су услова за примену ове мере:

а) да је учинилац извршио кривично дело насиља на спортској приредби (члан 344а КЗ),

б) да суд дође до уверења да је примена ове мере неопходна и оправдана ради заштите опште безбедности (јавног поретка, јавног реда и мира, опште сигурности људи и имовине). До овог уверења суд долази на основу оцене свих околности учињеног дела и личности самог учиниоца и

в) ово је мера суплементарног карактера што значи да се не изриче самостално, већ уз неку другу кривичну санкцију: казну затвора, новчану казну, рад у јавном интересу, одузимање возачке дозволе, условну осуду, судску опомену, васпитну меру и казну малолетничког затвора.

Ако је мера изречена уз условну осуду суд одређује да се иста може опозвати ако учинилац дела прекрши постављену забрану присуствовања одређеним спортским приредбама, односно ако не изврши неку другу постављену дужност.

Тежи и посебни облици дела

Кривично дело из члана 344а. КЗ има два тежа, квалификована облика испољавања, као и један посебан, специјални облик.

Први тежи облик дела постоји ако је било која од више алтернативно предвиђених радњи извршења, иста или различита, на истом или различитим местима, у исто или различито време предузета од стране групе.

Групу у смислу члана 112. став 22. КЗ чине најмање три лица која су повезана ради трајног или повременог вршења кривичних дела, која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру.

²¹ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, оп. цит, стр. 213-215.

²² Када суд изрекне меру безбедности забране присуствовања одређеним спортским приредбама мора у изреци пресуде одредити на које спортске приредбе (забрана присуствовања свим фудбалским утакмицама фудбалског клуба чији је навијач) и у ком времену трајања се мера изриче (пресуда Апелационог суда у Београду Кж. 3760/2011).

Зависно од својства учиниоца овог дела, законодавац је прописао и различито кажњавање. Тако је за обичног члана групе, прописана казна затвора од једне до осам година. За коловођу групе (лице које руководи појединим лицима или појединим локацијама на одређеном простору) је прописана казна затвора од три до два наест година.

Други тежи облик дела за који је прописана казна затвора од две до десет година постоји у следећим случајевима:

1) ако је извршењем било које делатности која чини обележје овог дела дошло до изазивања, проузроковања нереда у коме је неком лицу нанета тешка телесна повреда. Овде се ради о делу које је квалификовано тежом последицом нередом, из које је наступила из нехата тешка телесна повреда у било ком облику и

2) ако је услед предузете радње извршења наступила последица повреде у виду оштећења имовине веће вредности. Када се ради о „већој вредности имовине“ представља фактичко питање које суд решава у сваком конкретном случају на бази свих објективних и субјективних околности према тржишним условима у време извршења дела.

Посебан облик овог кривичног дела чине следећи елементи:

1) радњу извршења предузима лице са одређеним својством – службено или одговорно лице,

2) радња извршења се предузима у одређено време – приликом организовања (у време непосредно и за време трајања) спортске приредбе или јавног скупа,

3) радња извршења се састоји у нечињењу, пропуштању (негативној, пасивној радњи). То је непредузимање свих или неких потребних мера обезбеђења како би се онемогућио или спречио неред и

4) услед предузете радње извршења је наступила последица повреде која се може манифестовати као: а) угрожавање (довођење у опасност) живота или тела већег броја људи и б) угрожавање имовине веће вредности.

И за ово дело је кумулативно прописана казна затвора од три месеца до три године и новчана казна.

Договор за извршење кривичног дела

У члану 345. КЗ је предвиђено следеће кривично дело којим се штити јавни ред и мир. То је: „Договор за извршење кривичног дела“.²³ Дело се састоји у договарању са другим лицем извршења одређеног кривичног дела за које се по закону може изрећи казна затвора пет година или тежа казна. Код овог дела су инкриминисане припремне радње које су добиле карактер самосталне радње извршења. Стога ово дело представља „деликт препреке“.²⁴

Објект заштите је правни поредак који се повређује или угрожава вршењем кривичних дела.

²³ Д. Јовашевић, Љ. Митровић, В. Икановић, Кривично право Републике Српске, Посебни део, Бања Лука, 2017, стр. 278-280.

²⁴ Д. Јовашевић, Љ. Митровић, В. Икановић, Коментар кривичног законика Републике Српске, Бања Лука, 2018, стр. 490-493.

Радња извршења је договарање са другим лицем извршења одређеног кривичног дела.²⁵ То је постизање сагласности воља два или више лица о извршењу одређеног кривичног дела. Битно је да се договор, у смислу заједнички донете одлуке, односи на извршење конкретног кривичног дела, и то дела за које је законом предвиђена казна затвора од пет година или тежа казна. То је објективни услов инкриминације који представља законодавни мотив кажњавања у конкретном случају. Дело је свршено моментом постизања договора без обзира да ли је тај договор реализован извршењем планираног кривичног дела.

Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. За ово је дело прописана новчана казна или казна затвора до једне године.

Удруживање за вршење кривичних дела

Појам и елементи дела

Последње кривично дело којим се пружа правна заштита јавном реду и миру у Републици Србији је предвиђено у члану 346. КЗ. Оно носи назив: „Удруживање ради вршења кривичних дела“. Ово се, пак, дело састоји у организовању групе или организоване криминалне групе или у постајању припадником такве групе која има за циљ вршење кривичних дела за која се по закону може изрећи казна затвора од три године или тежа казна. Овде је инкриминисано организовање злочиначког удружења као самостално кривично дело.²⁶

²⁵ Када се двојица окривљених договоре да изврше разбојништво над оштећеним тако што ће га маскирани пресрести и уз употребу силе и претње да ће непосредно напасти на његов живот од њега одузети мобилни телефон, па су у циљу реализације овог договора чекали оштећеног, а један од окривљених се распитивао телефоном да ли је он код куће и када се враћа да би након дугог чекања одустали од извршења кривичног дела, тиме су извршили кривично дело договор за извршење кривичног дела (решење Врховног суда Србије Кжм. 6/2005); Окривљени су извршили кривично дело договор за извршење кривичног дела тако што су се у вечерњим часовима у стану првоокривљеног договорили да сутрадан у послеподневним часовима изврше разбојништво на штету мењачнице у ком циљу су припремили пиштољ, два пара гумених рукавица и једну плетену капу са прорезима за очи и уста (фантомку) и договорили начин извршења дела (пресуда Округног суда у Београду Кж. 2045/2005); Постоји свест свих окривљених на основу претходног договора који су критичне вечери кренули моторним возилом у Нови Сад са намером да према оштећеном лицу испред синагоге примене силу и да му одузму виолину како би прибавили себи противправну имовинску корист (пресуда Врховног суда Србије Кж. 1690/2006); Удруживање ради вршења кривичних дела неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога искључује могућност да у оквиру исте криминалне активности два извршиоца која су се удружила за вршење кривичног дела поступају као саизвршиоци. Овај облик удруживања представља јачи степен повезаности од саизвршилаштва, па самим тим и конзумира саизвршилаштво (пресуда Врховног суда Србије Кж. 1815/2006); За удруживање ради неовлашћене продаје опојне дроге није неопходан децидан договор да се заједно набавља, припрема и продаје опојна дрога, већ то може бити и прећутно (пресуда Врховног суда Србије Кж. 2252/2006).

²⁶ Када се већем броју окривљених ставља на терет кривично дело неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога и истовремено кривично дело злочиначког удружења уз опис да су се окривљени удружили за вршење овог кривичног дела, ради се о привидном стицају по основу конзумације, а у радњама окривљених се остварују обележја само кривичног дела неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога (пресуда Апелационог суда у Београду Кж. По1 16/2010).

Објект заштите је правни поредак који се може нарушити или угрозити организованим, групним вршењем кривичних дела.

Дело има два облика. То су:²⁷

1) организовање групе или организоване криминалне групе за вршење кривичних дела и

2) постајање припадником групе или организоване криминалне групе за вршење кривичних дела.

Но, ово дело постоји само у случају ако законом за такво организовање није предвиђена тежа казна.

Организовање групе

Први облик дела је организовање групе или организоване криминалне групе за вршење кривичних дела за која се по закону може изрећи казна затвора од три године или тежа казна.²⁸

Радња извршења је организовање више лица. То је проналажење, анимирање, придобијање и повезивање више лица, на већем простору или у ширем обиму на бази злочиначког плана за вршење одређених кривичних дела за која је законом прописана казна затвора од три године или тежа казна. Организовање се може јавити у виду стварања нове групе или пак искоришћавања (преусмеравањем деловања) постојеће групе која је основана за вршење дозвољених или недозвољених активности.²⁹

Битно је да је овако предузета радња довела до стварања групе или организоване криминалне групе. Дело је свршено моментом стварања групе или организоване криминалне групе са злочиначким планом без обзира да ли је неко од планираних кривичних дела уопште извршено или покушано.

Групу у смислу члана 112. став 22. КЗ чине најмање три лица која су повезана ради трајног или повремениог вршења кривичних дела, која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру.

Организована криминална група је група од три или више лица која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи (члан 112. став 35. КЗ).

²⁷ М. Кокољ, Д. Јовашевић, Кривично право Републике Српске, Општи и посебни део, Бијељина, 2011, стр. 420–421.

²⁸ Двојица првоокривљених су организовали криминалну групу коју је чинило још најмање шест лица, па су за поједине задатке уз накнаду ангажовали и друга лица, а све у циљу организованог вршења изнуда ради стицања материјалне добити и моћи. Делатност ове криминалне групе је обухватала примену насиља и застрашивања ради изнуђивања новца од оштећених (пресуда Врховног суда Србије Кж. Ок. 2/2005); Седморица окривљених су се удружила у криминалну групу тзв. „пајсер бригаду“ коју је организовао вођа криминалне организације која је била намењена за изазивање пожара на објектима и возилима, вршење убистава и телесних повређивања у односу на конкурентске групе и појединце на нарко тржишту у Новом Саду и околини и на уличне дилере који не испуњавају своје обавезе у вези преузете опојне дроге и на друга лица која угрозе делатност групе (пресуда Врховног суда Србије Кж. Ок. 3/2006).

²⁹ Д. Јовашевић, Практикум за кривично право, Посебни део, Ниш, 2014, стр. 220-225.

Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. За организатора групе је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, а за организатора организоване криминалне групе – казна затвора од једне до осам година. У случају да организатор групе или организоване криминалне групе откривањем групе или на други начин спречи извршење кривичних дела ради чијег вршења је група и организована, прописана је казна затвора до три године, али се он може и ослободити од казне у потпуности из криминално-политичких разлога.

Ступање у чланство групе

Други облик дела је постајање припадником групе или организоване криминалне групе за вршење кривичних дела за која се по закону може изрећи казна затвора од три године или тежа казна.

Радња извршења је постајање припадником групе, ступање у чланство групе³⁰. То је писмено или усмено саглашавање са чланством у групи или организованој криминалној групи ради вршења кривичних дела за која је прописана казна затвора од три године или тежа казна или фактички предузимање делатности из оквира злочиначког плана.

У овом облику дело је свршено моментом када је неко лице формално или фактички постало припадник групе за вршење планираних кривичних дела без обзира да ли је у саставу групе извршило било које кривично дело³¹.

Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. За припадника групе је прописана казна затвора од три месеца до три године, а за припадника организоване криминалне групе – казна затвора од шест месеци до пет година. Но, закон је из криминално политичких разлога предвидео лакшу казну – казну затвора до једне године или новчану казну, али и могућност ослобођења од казне за припадника групе или организоване криминалне групе који открије групу пре него што је у њеном саставу и за њу учинио кривично дело ради чијег вршења је група и организована.

Тежи облик дела

Тежи облик дела постоји ако су група или организована криминална група организоване ради вршења кривичних дела за која се може изрећи казна затвора од двадесет година или казна затвора од тридесет до четрдесет година. Ради се о нај-

³⁰ Постајање припадником групе значи прихватање свог учешћа у остваривању циљева, те изражавању своје сагласности да се учествује у групи. Дакле, припадник у групи је лице које је свесно да је члан групе и које је спремно да учествује у делатностима групе. Тако се ово припадништво може манифестовати на разне начине као што је вршење послова за рачун групе, што значи да се припадништво испољава преко одређених делатности учиниоца (пресуда Апелационог суда у Београду Кж. 5683/2011).

³¹ Учиниоца је као члан организоване криминалне групе одвезао комби возило у Турску ради преварке тако што су у њега уграђени бункери у дуплом крову и поду, па је у те бункере касније у Новом Саду било сакривено 62 килограма хероина чиме је извршио кривично дело злочиначког удруживања (пресуда Врховног суда Србије Кж. Ок. 8/2005).

тежим кривичним делима које уопште познаје наше кривично законодавство. За ово дело је за организатора групе, односно организатора организоване криминалне групе прописана казна затвора најмање десет година или казна затвора од тридесет до четрдесет година, а за припадника групе – казна затвора од шест месеци до пет година.

Закључак

Јавни ред и мир је сходно одредбама Закона о јавном реду и миру усклађено стање међусобних односа грађана настало њиховим понашањем на јавном месту и деловањем органа и организација у јавном животу ради обезбеђивања једнаких услова за остваривање људских и мањинских права и слобода грађана зајемчених Уставом. То значи да се под јавним редом и миром подразумева одржавање свакодневног реда и мира, тј. неометано одвијање живота и рада грађана, служби и других послова.

Поштовање јавног реда и мира значи истовремено и поштовање јавног, односно правног поретка. Поред Закона о јавном реду и миру који уређује ове значајне друштвене вредности, али и прописује прекршајну одговорност и казне за учиниоце прекршаја којим се угрожава јавни ред и мир, оне су заштићене и одредбама Кривичног законика.

Тако Кривични законик у групи кривичних дела против јавног реда и мира систематизује више хетерогених кривичних дела. Она се, управо, предузимају према различитим вредностима које повезује чињеница да се њима повређује или нарушава јавни ред и мир, односно јавни поредак. Ове заштићене вредности се могу нападати, повређивати или угрожавати различитим делатностима као што су: вршење насиља, договарање и планирање извршења кривичних дела уопште или удруживање више лица за вршење кривичних дела или пак изазивање панике или нереда.

Поред овога, од посебног значаја је и кривично дело насилничко (хулиганско, силеџијско) понашање на јавном месту, које у себи укључује и раније постојеће кривично дело насилничко понашање на спортској приредби. Њиме се на најтежи начин повређује јавни ред и мир, односно у тежој мери, значајније угрожава спокојство (душевни мир) грађана.

Поред тога, законодавац на овом месту познаје и два специфична кривична дела која иначе представљају кажњиве припремне радње које су због високо испољеног степена друштвене опасности добиле карактер самосталне инкриминације. То су: а) договор за извршење кривичног дела и б) удруживање за вршење кривичних дела.

Литература

- [1] Јовашевић, Д., „Насилничко понашање“, *Безбедност*, Београд, бр. 5/1982.
 [2] Јовашевић, Д., „Обележја насилничког понашања из члана 220. КЗ РС“, *Безбедност*, Београд, бр. 5/1990.
 [3] Јовашевић, Д., „Кривичноправни проблеми насилничког понашања“, *Бранич*, Београд, бр. 2/1996.

- [4] Јовашевић, Д., *Јавни ред и мир & оружје и муниција*, Београд, 2005.
- [5] Јовашевић, Д., *Лексикон кривичног права*, Београд, 2011.
- [6] Јовашевић, Д., *Практикум за кривично право*, Посебни део, Ниш, 2014.
- [7] Јовашевић, Д., *Кривично право*, Посебни део, Београд, 2017.
- [8] Јовашевић, Д., Митровић, Љ., Икановић, В., *Кривично право Републике Српске*, Посебни део, Бања Лука, 2017.
- [9] Јовашевић, Д., Митровић, Љ., Икановић, В., *Коментар кривичног законика Републике Српске*, Бања Лука, 2018.
- [10] Јовашевић, Д., *Кривично право*, Општи део, Београд, 2018.
- [11] Кокољ, М., Јовашевић, Д., *Кривично право Републике Српске*, Општи и посебни део, Бијељина, 2011.
- [12] Милетић, С., *Појмовник полицијског права*, Београд, 2004.
- [13] Петровић, Б., Јовашевић, Д., *Кривично (казнено) право*, Посебни дио, Сарајево, 2005.
- [14] Петровић, Б., Јовашевић, Д., Ферхатовић, *Кривично право 2*, Сарајево, 2016.
- [15] „Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016.
- [16] „Службени гласник РС“, бр. 6/2016 и 24/2018.